

УДК: 021+069+930.25]-045.73:004.77"21"

*Передерій І. Г., д-р іст. наук, професор,
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава*

СУЧАСНЕ ЦИФРОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОСНОВА КОНВЕРГЕНЦІЇ БІБЛІОТЕК, АРХІВІВ І МУЗЕЇВ У ХХІ СТ.

Анотація. У статті розглянуто особливості взаємодії бібліотек, музеїв та архівів на сучасному етапі соціального розвитку в контексті спільних завдань і викликів сьогодення, пов'язаних з віртуалізацією більшості сфер, з галуззю культури включно. Обґрунтовано роль цифрового середовища у процесах модернізації діяльності бібліотек, архівів, музеїв та їх систем, а також з'ясовано підстави для їх новітньої об'єктивної конвергенції у відповідних умовах.

Ключові слова: бібліотека, архів, музей, галерея мистецтв, музейництво, комунікація, інформаційна діяльність.

Бібліотеки, архіви та музеї є, напевно, найдавнішими прикладами осередків, основним завданням яких є організація знань. Багато науковців у галузі інформації наразі заявляють, що галереї, бібліотеки, архіви та музеї (LAM – такий узагальнювальний термін-аббревіатура усталився щодо цих установ серед науковців бібліотечної та інформаційної науки; подекуди вживають також аббревіатуру GLAM, додаючи сюди ще й мистецькі галереї) в умовах сучасного розвитку інформаційного суспільства повинні співпрацювати, інакше їм загрожує зникнення. Значною мірою це пов'язано з бурхливим поступом технологій і цифрового середовища, яке домінує майже в усіх сферах життя.

Для таких установ, які традиційно прийнято кваліфікувати як документно-інформаційні, а також інституції пам'яті, що майже до останньої чверті ХХ ст. розвивалися кожен у власному ритмі, до того ж саме у ХХ ст. чи не найбільше «розійшлися», тепер увиразнився абсолютно протилежний тренд: необхідність зближення. Ця необхідність обумовлена саме спільними (багато в чому) викликами і так само схожими можливостями їх подолання завдяки появі і швидкому поширенню інформаційних технологій. Адже саме електронні послуги стають невід'ємним складником їх діяльності в умовах сьогодення. І характер цих послуг певною мірою, незважаючи на специфічні особливості діяльності різних установ у системі LAM, має відповідну суголосність і подібність. Хоча бібліотеки, архіви та музеї ішли різними шляхами до професіоналізації, цифрове середовище разом із численними можливостями для співпраці зближує ці культурні установи тепер. Роль інституцій LAM полягала в усі часи не лише в якості джерела для збору й упорядкування об'єктів, що несуть знання, а й у створенні нових ідей та засобів для посилення циркуляції цих ідей [1, с. 1]. І саме про

цифрову конвергенцію йдеться, коли говоримо про співпрацю музеїв, бібліотек та архівів на сучасному етапі.

Заклади GLAM перетворюються наразі з фізичних на віртуальні. До 1980-х рр. політика управління колекціями, наприклад, для бібліотек була внутрішньою, коли користувачі приходили до фізичної будівлі та вибирали книги, які їх цікавлять. Але після винаходу telnet і World Wide Web у 1990-х роках пошук став доступним віддалено. Хоча ці надзвичайно складні технології розвинулися нещодавно, прагнення для збирання всіх видів медіа в одному сховищі знань має давнє походження. Згадаймо хоча б Музейон в Александрії, який був науковим і культурним центром елліністичного світу, об'єднував бібліотеку, музей, вищу школу, астрономічну обсерваторію, анатомічний театр і низку інших наукових установ. Меценати інтелектуальної еліти в Англії, Сполучених Штатах і Канаді регулярно об'єднували подібні заклади разом, стверджуючи, що вони можуть як піднести культуру загалом, так і виховувати «нижчі» класи, водночас забезпечуючи міста видимими ознаками цивілізації. Прикладом може бути також Музей товариства природознавства Нью-Брансвіка, заснований у Сент-Джоні в 1862 р., який збирав безліч зразків і книг до 1930-х рр [2].

Сьогодні науковці використовують цифрову культурну спадщину в поєднанні з різними інструментами ІКТ для виявлення людських записів різних епох з метою подальшої їх передачі своїм студентам, академічній науковій спільноті та широкій громадськості. У зв'язку з розвитком демократії та створенням сучасних національних держав уявлення про те, як саме інформацію треба збирати, керувати нею та ділитися, змінилися. Сучасних користувачів менше хвилює, де вони можуть знайти свою інформацію: чи то в бібліотеці, чи в музеї, чи в архіві [1, с. 2]. Саме тому, за словами дослідників В. Девіса та К. Говарда, основними характеристиками інституцій LAM сьогодні є оцифрування, відкритий доступ, співпраця та конвергенція, які містить багато питань і викликів, але які спроможні задовольнити потреби користувачів саме у такий спосіб [3].

Для повного розуміння контексту наведемо пояснення терміна «конвергенція» та спробуємо його уточнити саме щодо LAM (GLAM). *Конвергенція загалом – це процес, за допомогою якого дві або більше установи (організації) створюють набір спільних знань через процес побудови знань про соціальну взаємодію.* Послідовне та відкрите спілкування, гнучкість, повага до відмінностей між професіоналами кожної зі сфер, розроблення та впровадження інтегрованих систем онлайн-доступу, добре розроблені метадані, зберігання та доступ є серед ключових тем конвергенції між установами LAM. До того ж треба розуміти, що через економічний тиск зростання витрат, а також зменшення державних доходів установи LAM практично в усьому світі пройшли через серйозні

внутрішні структурні зміни та почали розвивати мережі для спільного використання своїх ресурсів з метою фінансової економії.

Хоча інституції LAM мають кожна свій власний спосіб і політику документування та організації діяльності, наразі вже є низка успішних прикладів, коли вони зближуються одна з одною, і в такий спосіб успішно підвищують ефективність своєї діяльності, адаптуються до карколомних змін суспільного розвитку. До речі, саме здатність адаптуватися до викликів і вимог суспільства є одним із ключових компонентів, завдяки якому інститути LAM виживали протягом століть.

Ще на початку 2000-х рр. виникли Віртуальний музей Канади (www.virtualmuseum.ca) та Інтернет-архів Каліфорнії (www.oac.cdlib.org), які можна вважати першими віртуальними майданчиками, що пропонували сотні тисяч зображень та інтерактивних ігор, а також проводили віртуальні виставки [1, с. 3]. Їх метою було збереження та презентація культурної спадщини включно з природничою історією. У 2020 р. з Віртуального музею Канади (VMC) розвинулися Цифрові музеї Канади (DMC), змінивши інвестиційну програму з загальнодоступного порталу для віртуальних експонатів, який фінансував VMC, на програму, яка інвестує в онлайн-проекти канадських музеїв та організацій спадщини, допомагаючи їм розвивати цифровий потенціал і ділитися історіями та досвідом зі своєю аудиторією.

Ще раніше, на початку ХХ ст., Ньюаркський музей демонстрував разом книги та музейні предмети. В Англії в Музеї Вікторії та Альберта з'явилися великі бібліотеки та спеціалізовані архівні сховища, а також знамениті колекції артефактів. У США Смітсонівський інститут став парасолькою для багатьох музеїв, дослідницьких центрів, бібліотек, архівів і навіть національного зоопарку [4, с. 210–217]. За допомогою спільних та дослідницьких проєктів, пов'язаних із цифровими LAM, ці інституції можуть збагатити сектор культурної спадщини кожної країни.

Але більшість науковців одностайні в думці, що інституції LAM почали системно об'єднуватися та співпрацювати саме з поширенням інформаційних технологій та цифрового збереження, зберігаючи водночас відокремлення традиційних фізичних аспектів своїх окремих сфер [1, с. 17].

Уже з початком ХХІ ст. у всьому світі зростає прагнення до співробітництва й конвергенції LAM (інколи цей процес називають реконвергенцією, підкреслюючи, що такий тренд проявляється у середовищі LAM не вперше). Наприклад, у Данії дев'ять архівів, бібліотек та музеїв об'єдналися і створили NOKS – єдину культурно-історичну базу даних; спільний портал архівів, бібліотек і музеїв було також створено у Німеччині; варто також згадати проєкт Europeana – цифрову

бібліотеку, яка об'єднує ресурси бібліотек, музеїв, архівів та аудіовізуальних колекцій на всьому континенті, а також Інститут музейного та бібліотечного обслуговування (IMLS) у США. Завдяки передовим цифровим технологіям установи GLAM подолали наявні бар'єри і прямують до співпраці та інституційної конвергенції [1, с. 17].

Висновки. Для того, щоб установи LAM перетворилися остаточно на незамінні віртуальні пункти призначення у величезному цифровому інформаційному ландшафті, вони повинні якомога швидше перемістити свої ресурси та послуги в мережу і відповідно реструктуризуватися.

Список використаних джерел

1. Shahed M. History and Reconvergence of (GLAM). A Systematic Literature Review. Brisbane: Queensland University of Technology, 2014. 31 p.
2. Given L., McTavish L. What's Old Is New Again: The Reconvergence of Libraries, Archives, and Museums in the Digital Age. *The Library Quarterly*, 2010. № 80(1), P. 7–32. The University of Chicago Press. URL: <http://www.jstor.org/stable/10.1086/648461>
3. Davis W., Howard K. Cultural policy and Australia's national cultural heritage: issues and challenges in the GLAM landscape. *Australian Library Journal*. 2013. Vol. 62, № 1, P. 15–26. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00049670.2013.774684#.UYX41ZiSjkk>
4. Стороженко Л. В., Передерій І. Г. Зарубіжний досвід упровадження інновацій у практику музейництва. *Гуманітарний вісник Національного університету імені Юрія Кондратюка*: зб. наук. праць / ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко. Полтава: Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2020. Вип. 1–2(7). С. 210–217. URL: https://hb.nupp.edu.ua/files/archive/7_2020.pdf#page=210

